

DEKORATIVE TRÆER OG BUSKE MED SPISELIGE FRUGTER

DJF HAVEBRUG NR. 179 • MAJ 2010

ANNE MARIE LIND, MAREN KORSGAARD, AKSEL H. SØRENSEN, JANN POULSEN,
TORBEN BO TOLDAM-ANDERSEN, KURT BOE KJÆRGAARD, HANNE LINDHARD PEDERSEN

DET JORDBRUGSVIDENSKABELIGE FAKULTET

AARHUS UNIVERSITET

I de fleste haver er der plantet træer og buske for at skabe hyggelige og frodige rammer om ophold og aktiviteter. Interessen for at plukke frugt og bær i egen have er stor, selvom mange nye haver er relativt små. Her er det en stor fordel at kunne kombinere pryd- og nytteplanter, så f.eks. den læggevende hæk eller busk også har smukke blomster og spiselige frugter.

En del almindelige frugttræer og bærbuske kan anvendes som prydplanter - f.eks. har frugttræer flot blomstring - men man kan også gå den anden vej og få andre muligheder. Der findes således træer og buske, der traditionelt betragtes som prydbuske, men derudover har spiselige frugter. Nogle af dem er lidt besværlige at plukke eller giver ikke så stort udbytte som forædlede sorter af frugttræer og bærbuske i klassisk forstand, men er alligevel et plus i forhold til mange andre prydbuske. Fornøjelsen ved at gå i sin have og have en forfriskning lige ved hånden, er stor, ligesom det er dejligt at kunne plukke bær til saft, marmelade eller kager.

Kendskabet til træer og buske med spiselige frugter er også brugbar viden i forbindelse med andre grønne områder f.eks. ved institutioner og i parkområder, hvor børn og voksne sammen kan indsamle naturens produkter til fælles fornøjelse. Nogle af de beskrevne planter er kun egnede til store haver, parkagtige anlæg eller naturgrunde.

Dette hæfte indeholder navne på og beskrivelser af en række træer og buske, som traditionelt plantes for deres prydværdi f.eks. i form af blomstring eller høstfarver. Hæftet er udarbejdet på baggrund af litteraturstudier samt oplysninger fra relevante sider på internettet.

Komplet liste over kilder kan fås ved henvendelse til udvalget. De vigtigste kilder har været Havens Planteleksikon (Det Danske Haveselskab 1997), Den store bærbog (I. Ingmanson, P. Holmberg m.fl., Sesam 1986), Grøn mad fra haven (Anna Rønnow, Politikens Forlag 1984), Skovens Bær og frugter (Ulla Wicksell, Gads Forlag 2000) samt www.giftlinjen.dk.

Hæftets formål er at få et overblik over planterne og give nye idéer til anvendelse af spiselige bær og frugter fra andre træer og buske end de traditionelt dyrkede i haver og parker. Beskrivelserne er overordnede og kan ikke stå alene ved identifikationen af de enkelte arter.

De valgte planter har spiselige frugter, men det betyder ikke nødvendigvis, at resten af plantens dele er spiselige, ligesom det heller ikke uden videre kan sluttes, at andre beslægtede arter også kan spises.

Ved hver enkelt plante er der særlige bemærkninger i skemaet eller beskrivelsen, som altid skal læses før evt. anvendelse.

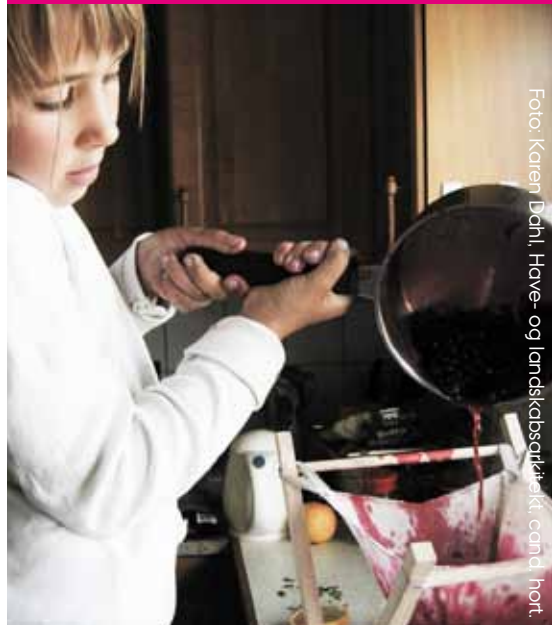

Foto: Karen Dahl, Have- og landskabsarkitekt, cand. hort.

Dansk navn	Videnskabeligt navn	Plantetype og størrelse	Anvendelse i haven				Anvendelse i køkkenet										Bemærkninger				
			Klippestræk	Fritvoksende hæk og i grupper	Blandede hegn og busketter	Enkeltstående	Frisk	Kompot	Soft	Gelé	Marmelade eller syltetøj	Suppe	Syltet	Likør	Snaps	Bagværk		Tøret			
Stikkelsbærkiwi	Actinidia arguta 'Issai'	Slyngplante op til 7 m				x	x												Bedst på espalier.		
Saskatoon	Amelanchier alnifolia f.eks. 'Dyrelund'	Busk (2)3-4 m		x	x	x				x	x							x	Danner rodkud, medmindre den er podet.		
Bærmispel	A. spicata, A. laevis, A. lamarcii	Busk/træ 4-8 m		x	x	x				x	x							x	De forskellige arter egner sig til forskellige jordbundstyper.		
Surbær	Aronia melanocarpa - flere sorter	Busk 1,5-2(-3) m		x	x	x			x		x						x	x	Tåler kystklima og en del skygge.		
Ægte kastanje	Castanea sativa	Træ op til 20 m																x	x	Må ikke forveksles med almindelig kastanje, som har giftige frugter.	
Japankvæde	Chaenomeles japonica m.fl.	Busk 1-1,5(2)m		x	x	x				x	x								Også egnet til kvædebrød.		
Kirsebærkornel	Cornus mas - flere sorter	Busk 4-7 m	x		x	x				x		x					x	x			
Hassel	Corylus avellana - flere sorter	Busk 5 m		x	x	x	x											x	x	Fås podet på stamme.	
Kvæde	Cydonia oblonga	Træ 4 m			x	x				x	x	x								Også egnet til kvædebrød.	
Sølvblad	Eleagnus umbellata	Busk 3-4 m		x	x	x											x		Velegnet til kystnære områder.		
Figen	Ficus carica 'Precoce de Dalmatie'	Træ/busk 3 m					x	x									x		x	Lun vokseplads.	
Havtorn	Hippophae rhamnoides - flere sorter	Busk (1)2-4(8) m		(x)						x	x	x					x	x		Buskens størrelse afhænger af voksestedet, velegnet i grupper i kystnære områder, skal have sol, uegnet i haver (rodkud).	
Valnød	Juglans regia m.fl. - flere sorter	Træ op til 20 m						x	x									x*	x	x	Nogle sorter giver mindre træer, podede træer bærer frugt hurtigere. *Til snaps anvendes de grønne umodne nødder.
Mahonie	Mahonia aquifolium - flere sorter	Busk 1(-2) m		(x)	x	x				x	x	x						x		Sætter rodkud, egnet til grupper/flader, stedsegrøn. Kun bærrene er spiselige, resten af planten indeholder giftstoffet berberin.	
Paradisæble	Malus-hybrid - flere sorter	Træ 3-6 m			x	x					x						x	x	x		
Mispel	Mespilus germanica	Træ 3-5 m			(x)	x			x	x	x	x						x			
Sort morbær	Morus nigra	Træ oftest 5-10 m					x	x	x	x		x						x			
Abrikos	Prunus armeniaca	Træ 3-10 m						x	x			x						x	x	x	Alle Prunusarter indeholder giftstoffet amygdalin i frøet inde i stenen. Små doser giver syltetøj, saft, vin og likør en behagelig mandelmaag. I store doser er især bittermandler og abrikoskerner giftige, men smager også ret bittert.
Kirsebær-blomme (mirabel)	Prunus cerasifera - flere sorter	Træ 5-8 m			x	x	x			x		x						x	x		
Kræge	Prunus domestica ssp. insititia	Busk/træ 3-7 m			x	x	x					x						x	x		
Slåen	Prunus spinosa	Busk 1-4 m			x					x	x							x	x	Abrikos kan anvendes til espalieret. Slåen er uegnet til haver pga. rodkud.	
Rynket rose, podede planter	Rosa rugosa f.eks. 'Dagmar Hasstrup' og 'Hansa'	Busk 1-2 m		x	x	x				x		x	x					x			
Rosenbrombær	Rubus odoratus	Busk 2 m			x	x	x					x							x		
Vinbrombær	Rubus phoenicolasius	Busk 3-4 m			x	x	x					x							x	Rankende vækst, rodkud, bedst på naturgrunde, men kan espalieres.	
Brombær	Rubus plicatus (R. fruticosus)	Busk 2 m					x	x	x			x	x					x	x	Rankende vækst, kan espalieres, rodkud.	
Hyld	Sambucus nigra - flere sorter	Træ/busk 6-8 m									x	x	x	x						De vegetative dele af planten og de umodne bær er giftige. Vær opmærksom på, at hyld kan forveksles med to beslægtede, men giftige arter: druehyld, S. racemosa og sommerhyld, S. ebulus.	
Røn	Sorbus aucuparia - flere sorter	Træ 5-15 m			x	x					x	x							x	Undgå at spise mange rå rønnebær, pga. højt indhold af frugtstyre.	
Blåbær	Vaccinium corymbosum - flere sorter	Busk 1-2 m					x	x			x		x					x	x	Surbundsplante. Bærrene er velegnede i desserter	

STIKKELSBÆRKIWI

Actinidia arguta f.eks. sorten 'Issai'

Stikkelsbærkiwi er en kraftigtvoksende slyngplante, som bør plantes ved en form for stativ, gerne i sol, men den tåler også nogen skygge. Den får ret store blade, som i juni-juli til dels skjuler dens små hvide blomster. Planten bør beskæres jævnlige for ikke at blive for tæt.

Planten er normalt enten han eller hun, hvor begge behøves for frugtsætning. Den nævnte sort 'Issai' har dog både han- og hunblomster og kan derfor stå alene.

Stikkelsbærkiwi får små aflange, grønne frugter, der ligner almindelig kiwi, blot er de kun ca. 3 cm og med glat overflade. De smager sødt og egner sig til at spise friske.

STIKKELSBÆRKIWI

ELLEBLADET BÆRMISPEL / SASKATOON

Amelanchier alnifolia f.eks. sorten 'Dyrelund'

Ellebladet bærmispel, som markedsføres under navnet Saskatoon, er en del af bærmispelslægten. Den bliver en stor busk på 3-4 m med runde elle-lignende blade og mørklilla/sorte bær, som i udseende og smag ligner blåbær og solbær.

Planten sætter en del rodsnud, hvilket man dog kan undgå ved podning på *Amelanchier lamarckii* eller almindelig røn, *Sorbus aucuparia*.

Saskatoon trives i almindelig god havejord og bedst i sol.

Saskatoonbær har højt indhold af næringsstoffer, proteiner, antioxidanter og fibre.

Bærrerne kan anvendes tørrede eller til gelé og marmelade.

Saskatoon kan som de øvrige bærmispel anvendes som enkeltstående træ/bus og i fritvoksende hegn. Som bærbusk kan den med beskæring holdes f.eks. i 2 meters højde.

ELLEBLADET BÆRMISPEL / SASKATOON

Foto: Kirsten Jensen, Länsstyrelsen i Västra Götalands Län

BÆRMISPEL

Amelanchier spicata, *A. laevis*, *A. lamarckii*

Planteslægten bærmispel består af forskellige træagtige buske, herunder også saskatoon, som er beskrevet på side 4.

Amelanchier spicata er en opretvoksende busk op til 5-6 m, *Amelanchier laevis* er en bredtvoksende busk ca. 4-5 m, og *Amelanchier lamarckii* bliver en 6-8 m høj flerstammet busk.

Amelanchier spicata og *Amelanchier laevis* foretrækker almindelig jord til den tørre og lette side, mens *Amelanchier lamarckii* tåler noget fugtigere og kraftigere jord.

Bærmispel får små hvide blomster, ca. 1(-1,2) cm store, tidligt modne, oftest røde-purpur-sortede frugter og kønne høstfarver.

Frugterne er meget eftertragtede af vilde fugle, og man skal derfor ikke tøve med høsten, hvis man vil bruge dem i køkkenet. Bærrerne kan tørres eller bruges i gelé og marmelade.

Bærmispel kan anvendes i haven som enkeltstående træ/busk eller i grupper, gerne sammen med andre arter.

SURBÆR

Aronia melanocarpa f.eks. sorterne 'Aron', 'Viking'

Surbær er en mellemstor busk, som kan gro på alle jordtyper. Den bliver som regel 1½-2 m høj, men kan blive højere på kraftig jord. Busken trives i sol og halvskygge og tåler en del vind og salt i luften.

Busken kan forynges ved nedskæring til 10-30 cm.

Surbær fås af og til som lille træ, podet på stamme af røn.

Surbær får små hvide blomster i halvsværme, 6-10 cm store blade med flotte røde høstfarver og ½-1½ cm sorte og sure bær.

Bærrerne er rige på antioxidanter og velegnede i marmelade gerne sammen med andre frugter, som saft eller farvesætning på saft af f.eks. ribs. Surbær kan desuden anvendes tørret og i snaps.

Surbær er egnet til anvendelse som enkeltstående busk, fritvoksende hæk, grupper eller i blandet beplantning.

ÆGTE KASTANJE / SPISEKASTANJE*Castanea sativa*

Ægte kastanje kan blive et stort træ på omkring 20 meter. Træet trives bedst i sol og læ.

Det får 15-20 cm lancetformede og tandede mørkegrønne blade, som får gule høstfarver. Træet får henholdsvis han- og hunblomster, hvoraf hanblomsterne ses som ca. 25 cm lange gulgrønne rækker i juni-juli. Træet skal fremmedbestøves, så der skal stå et andet træ i nabolaget, for at der kan udvikles frugter.

Træet får i varme somre spiselige kastanjer, som sidder 2-5 sammen i dekorative runde frøkapsler med grønne pigge.

Frugterne kan bruges i bagværk, spises ristede eller laves til puré, som kan bruges som tilbehør til kød eller i desserter.

Ægte kastanje er velegnet som fritstående træ.

Ægte kastanje må ikke forveksles med hestekastanje (*Aesculus*), som er en helt anden plante med giftige frugter.

JAPANKVÆDE*Chaenomeles japonica*, C.-hybrid

Japankvæde er lave buske 1(-1½) m høje og 1½-(2) m brede. De får 3-4 cm store blomster, oftest højrøde, men nogle sorter er orangerøde, lyserøde og/eller hvide. Frugten er ca. 5 x 7 cm og er en som regel gul eller gulgrøn, hård frugt med noget sur og aromatisk smag.

Japankvæde kan gro i al slags rimelig god jord. Busken blomstrer på 2-årige skud. Blomstring og frugtsætning bliver bedst i sol.

Japankvædens frugter er rige på C-vitamin og frugten kan anvendes til marmelade, gelé eller som kvædebrød/frugtflæsk.

Japankvæde er velegnet som prydbusk, enkeltstående eller i grupper, og kan også anvendes som uklippet hæk.

KIRSEBÆRKORNEL*Cornus mas*, f.eks. sorterne 'Cormas', 'Macrocarpa'

Kirsebærkornel er en relativt langsomtvoksende, stor, træagtig busk, som bliver 4-7 m i højden og bredden. Sorten 'Macrocarpa' har mere opret vækstform end de øvrige.

Kirsebærkornel stiller ikke særlige krav til jordbunden, den tåler en del vand og står fint i både sol og halvskygge.

Kirsebærkornel har meget tidlig blomstring, allerede i marts, og grene kan drives længe før. Frugtsætning bliver bedst ved fremmedbestøvning, hvorfor det kan være en fordel at plante to forskellige sorter. Den får aflange, ca. 2 cm store, mørkerøde frugter, som modner i september. Frugterne smager syrligt.

Kirsebærkornellens frugter kan bruges til marmelade, sorbet, saft, likør og snaps.

I haver og parker ses den oftest som fritstående, men den egner sig også i blandede hegn og kan bruges som klippet hæk, uden at det går ud over blomstringen.

ÆGTE KASTANJE / SPISEKASTANJE

JAPANIKVÆDE

KIRSEBÆRKORNEL

ALMINDELIG HASSEL*Corylus avellana*

Storfrugtede sorter f.eks.: 'Lambert Filbert', 'Waterloo', 'Lang tidlig Zellernød', 'Atlas'.

Sorter af prydbuske (mindre og ofte færre nødder) f.eks.: 'Aurea' (guldhassel, gule-gulgrønne blade, svagere vækst end arten), 'Contorta' (troidhassel, snoede grene, mange nødder), 'Pendula' (hængende vækst), 'Fuscorubra' (brunrød hassel).

Andre arter/træer f.eks.: *Corylus columna* (tyrkisk hassel), *C. maxima* (storfrugtet hassel), *C. maxima* 'Purpurea' (blodhassel).

Almindelig hassel er som regel en stor, opret busk med mange stammer, som nemt bliver ca. 5 m, men kan desuden fås som træ podet på stamme af tyrkisk hassel (også en fordel ved at rodkud undgås).

Almindelig hassel tåler en del skygge og trives på almindelig god, gerne fugtighedsbevarende jord.

Hassel får to slags blomster i februar-april; dels hanblomster, der ses som gule rakler og dels hunblomster, der sidder helt tæt til grenen som grønne knopper med et lille rødt duskformet støvfang.

God frugtsætning opnås ved fremmedbestøvning, og da de forskellige sorters blomstringstid ikke er helt sammenfaldende, anbefales det at plante mindst 2-3 sorter, medmindre der er vilde hasselbuske i nærheden. Bestøvningen kan desuden af og til slå fejl ved hård frost i blomstringsperioden. Nødderne sidder en-fire sammen i hver sin has.

Hasselnødder er anvendelige som snack samt i müsli, kager mm.

Almindelig hassel kan anvendes som enkeltstående prydbusk, som fritvoksende hæk og i blandede busketter og hegn.

KVÆDE*Cydonia oblonga*

Kvæde er et lille træ med smukke glatte stammer. Det bliver her i landet omkring 4 m, og kan gro i sol-halvskygge på almindelig god jord.

Kvæde har 5-10 cm, aflange ægformede blade og ca. 5 cm store, hvide/rosa blomster i maj. Frugterne, som er op til 10 cm, minder om æbler eller pærer alt efter sorten.

Frugterne er hårde, velduftende, lodne/filtede, men ved modenhed mere glat og gul. De er uegnede til at spise rå, men velegnede til kvædebrød (konfektflæsk). Kvæde kan også anvendes til gelé, marmelade og evt. til saft.

Kvæde egner sig bedst som enkeltstående træ eller i en blandet beplantning.

KVÆDE**ALMINDELIG HASSEL**

SØLVBLAD

Elaeagnus umbellata

Denne sølvblad bliver en 3-4 m stor busk med torne, rodslående grene.

Bladene er aflange, 3-7 cm med grøn eller sølvhåret overside og sølvgrå underside.

Den får små gullighvide blomster og i oktober-november 6-8 mm store røde frugter, som er egnede til syltning.

Sølvblad egner sig til grupper og blandede plantninger på normal eller tør jord, helst i sol, og er velegnet i kystnære områder.

ALMINDELIG FIGEN

Ficus carica f.eks. sorten 'Précoce de Dalmatie' ("Bornholmer-figen")

Almindelig figen er en stor busk eller et lille træ, som her i landet bliver op til ca. 3 m. Planten kan stå frit i de milde egne af landet, men er i øvrigt god op ad en lun væg. Figen kan også dyrkes i store krukke.

De dekorative blade er store og håndnervede. Blomsterne er uanseelige, mens frugten bliver op til ca. 6 cm. Den er pæreformet, først grøn og ved modenhed brunviolet med sød, krydret smag. Frugten når ikke altid at modne, men kan i lune vintre overvinde på busken og modne året efter.

Figner kan spises friske, og de kan tørres eller syltes.

SØLVBLAD

ALMINDELIG FIGEN

HAVTORN

Hippophae rhamnoides, f.eks. sorterne 'Leikora' (hunplante), 'Pollmix3' (hanplante). Der findes desuden udenlandske sorter med få torne og mere letplukkelige bær f.eks. 'Ljubitel'skaya' og 'Prozyachnaya', men de er ikke almindelige i planteskolernes sortiment.

Havtorn bliver som regel 2-4 m, men kan alt efter voksestedet være en krybende busk på ca. 1 m eller blive et træ på op til 6-8 m.

Havtorn har mange grentorne, smalle sølvgrågrønne blade og små gule blomster i det tidlige forår.

I september-oktober fremkommer flotte orangefarvede bær, ca. 0,8-1 cm. Bærrene kommer i områder med flere buske, idet hver plante har enten han- eller hunblomster, så man skal have mindst én busk af hver. Ved større plantninger sættes 10-15 % hanplanter.

Havtornbær smager surt, men er rige på C-vitamin. De kan anvendes i grød, gelé, marmelade, saft, juice, likør og snaps. Smagen kan mildnes efter frost.

Havtorn vokser på de fleste jordtyper (dog ikke sur jord), også ved strande og i grusgrave, hvor den kan binde jorden med sine mange rodskud. Den er desuden vindfør og salttolerant, men trives kun rigtig godt i fuld sol.

Busken er egnet på naturgrunde og i landskabet, men får for mange rodskud til anvendelse i haver.

ALMINDELIG VALNØD

Juglans regia, f.eks. sorterne 'Broadview' (meget hårdført, ca. 10 m), 'Geisenheim 139', 'Grøndal', 'Klosternød', 'Metcalfe' (kompakt vækst).

Almindelig valnød skal stå i sol og læ på god jord, og kan i de lune egne af Danmark blive et stort træ på ca. 20 m. Nogle sorter bliver dog kun ca. halvt så store. På vindudsatte steder bliver udbyttet af nødder meget lille.

Frøformerede planter bærer som regel først frugt efter 7-12 år, så det anbefales at plante podede sorter, som starter bæring allerede efter 1-3 år. Evt. beskæring skal foretages mellem juli og løvfald.

Almindelig valnød får fannede blade på 25-35 cm og blomstrer med lange hængende gulgrønne rakler.

Frugten er 4-5 cm, rund og glat, først grøn og senere brun og indeholder valnødden med den kendte furede overflade. Hele frugten inkl. den grønne frøkappe kan anvendes i snaps og kernerne (i den knækede nød) kan bruges i müsli, kager, som snack osv. Valnød er flot som fritstående træ.

HJERTENØD / JAPANSK VALNØD

Juglans ailantifolia var. cordiformis

Japansk valnød bliver op til 15-20 m, og er et sundt og hårdført træ til danske forhold. Det kan skaffes, selvom det endnu ikke er almindeligt i planteskolernes sortiment.

Hjertenød er en variant af japansk valnød, som får dekorative og velsmagende hjerteformede nødder.

ALMINDELIG MAHONIE

Mahonia aquifolium f.eks. sorterne 'Maqu', 'Brillant', 'Smaragd', 'Apollo' (lavere sort, ca. 60 cm)

Mahonie er en ca. 1 meter stedsegrøn busk, som tåler skygge. Den er egnet til almindelig god, evt. lidt fugtig eller tør jord i nogenlunde læ.

Mahonie har fannede, mørkegrønne blade med grågrøn underside, som af og til svides i kolde og blæsende vintre. Småbladene minder om kristtorn med tornede rande, og bladene kan desuden, især om vinteren, have et rødligt skær.

Mahonie blomstrer i april-maj med mange, gule, duftende blomster samlet i oprette klaser.

Mahonie kan få flotte blåduggede bær i juli-august ved bestøvning fra en anden sort. Der sælges forskellige sorter, hvoraf de fleste bliver omkring en meter eller lidt mere. Bærrene er ca. 8 mm og smager surt og bittert.

Mahonie kan anvendes til marmelade, gelé, saft og snaps.

Mahonie sætter rodskud og kan anvendes som bunddække under større træer eller som prydbusk i haven, alene eller i busketter og blandede hegn.

Mahonie omtales sommetider som værende giftig, men bl.a. www.giftlinjen.dk ved Bispebjerg Hospital angiver bærrene som ufarlige og mange bøger har opskrifter på anvendelse.

Kun bærrene er spiselige, resten af planten indeholder giftstoffet berberin.

ALMINDELIG MAHONIE

PARADISÆBLE / PRYDÆBLE

Malus f.eks. sorterne 'Brændkjær', 'Butterball', 'Dolgo', 'Hyslop', 'Red Sentinel', 'Ydun'

Paradisæblerne er en del af æbleslægten og udgør et stort udvalg af buske og træer. De fleste er små-mellemstore træer (3-6 m), afhængigt dels af sorten og dels af grundstammen. Paradisæbler trives i sol på almindelig god jord.

De kan stå solitært i haven, espalieres, anvendes til mindre alleéer i byen eller indgå i busketter og levende hegn.

De er kønne i haven med mange hvide eller lyserøde blomster i maj-juni og dekorative frugter, som ofte bliver hængende længe.

De fleste af paradisæblerne har små frugter, som ikke er anvendelige i køkkenet, men enkelte sorter har større frugter:

'Brændkjær': lille træ med hvide blomster (rødlige i knop) og 1½-2 cm mørkerøde frugter.

'Butterball': kraftigtvoksende træ med store hvide blomster og gule 3-4 cm store æbler.

'Dolgo': svagtvoksende, opret, lille træ med hvide, duftende blomster og gulrøde frugter på ca. 3 cm.

'Hyslop', mellemstort træ med hvide, svagt duftende blomster og 3-4 cm store gul-røde æbler.

'Red Sentinel': lille træ med hvide blomster og store røde frugter på ca. 3 cm.

'Ydun': lille træ med hvide blomster og ca. 2 cm røde, senere violette, frugter, ny sund sort.

Paradisæble kan syltes, bruges til gelé eller i snaps.

PARADISÆBLE / PRYDÆBLE

MISPEL

Mespilus germanica

Mispel er et lille kroget, bredtvoksende træ, oftest i størrelsesordenen 3-5 meter.

Mispel har op til 12 cm aflange matgrønne blade med filtet underside, som kan få kønne efterårsfarver. Træet blomstrer i maj-juni med ret store, op til 5 cm, hvide blomster, som sidder enkeltvist.

Frugten er 5-6 cm, fladt skålformet, brungrøn og tydeligt femdelt. De modner over et par måneder i september-oktober, og kan spises efter frostpåvirkning eller lagring.

Frugterne kan anvendes til marmelade, kompot, gelé, saft, vin og likør.

Mispel gror bedst på en solbeskinnet plads på almindelig god jord, og egner sig i haver og parker som enkeltstående træ eller i grupper og kanten af busketter.

MISPEL

SORT MORBÆR

Morus nigra

Sort morbær hører naturligt hjemme under lidt varmere himmelstrøg, men klarer sig alligevel godt i landets luneste egne og på beskyttede pladser ved bygninger mm. Morbær er ofte flerstammede, buskagtige træer, i Danmark oftest 5-10 m. Flækkede grene og nedliggende stammer ses jævnligt, men de gror som regel videre.

Morbær har ret store ægformede, sommetider lappede, tandede eller savtakkede blade. Sort morbær får 1-3 cm store sortrøde frugter med sødlig smag. De minder i udseendet om brombær.

Sort morbær kan spises direkte fra træet eller anvendes til syltetøj, kompot, saft og vin.

Sort morbær er et dekorativt træ, men bør plantes med nogen afstand til terrassearealer mm, da bærene er bløde og farver meget, når de falder ned.

SORT MORBÆR

ABRIKOS

Prunus armeniaca

Abrikos er et mindre-mellemstort træ (3-10 m), som kan stå frit, men ofte anvendes espalieret, helst op ad øst- eller vestmur, så risiko for frostskaadede blomster minimeres.

Bladene er rundagtige op til ca. 10 cm. Blomsterne, som fremkommer inden løvspring, er 2,5 cm og svagt rosa-hvide. Den orange/røde frugt er dunet og 4-8 cm.

Abrikoser kan tørres, spises friske eller bruges til desserter i sorbet, mousse, sovs, marmelade, som syltede samt til likør.

Alle *Prunus*-arter indeholder giftstoffet amygdalin i frøet inde i stenen. Se kommentaren i skema side 3.

KIRSEBÆRBLOMME (MIRABEL)

Prunus cerasifera f.eks. sorterne 'Carlsen Shiødt', 'First', 'Komet', 'Magda Jensen', 'Nancy'

Kirsebærblomme kaldes oftest for "mirabel", selvom dette navn tilhører en anden art.

Kirsebærblomme bliver en stor busk eller et lille træ, som findes i hegn og krat, oftest i størrelsesordenen op til 5-8 m. Den er ikke krævende med hensyn til voksested, men tåler dog ikke vandlidende jord.

Kirsebærblomme har som ung torne, men som ældre få eller ingen. Bladene er 4-7 cm, aflange og omvendt ægformede. Kirsebærblomme/"mirabel" blomstrer før løvspring med ca. 2-2,5 cm hvide blomster. Frugterne er næsten kuglerunde og 2-3 cm i diameter. De er røde, brunrøde eller gule, og smager ofte godt, men kan være melede.

Frugterne kan spises friske eller bruges i tærter, gelé, marmelade, saft, grød og likør.

Kirsebærblomme kan anvendes enkeltstående og i blandede hegn og busketter.

Alle *Prunus*-arter indeholder giftstoffet amygdalin i frøet inde i stenen. Se kommentaren i skema side 3.

ABRIKOS

KIRSEBÆRBLOMME (MIRABEL)

KRÆGE

Prunus domestica ssp. *insititia*

Kræge er en vildtvoksende blomme, som minder om slåen og kan ses i hegn og krat. Den bliver en stor busk eller et lille træ på 3-7 m med hvide blomster i april.

Den blåsorte frugt er 2-5 cm, rund-ægformet, og modner i august-september. Den smager lidt syrligt og meget aromatisk og kan spises frisk eller bruges til marmelade, likør eller i bagværk.

Kræge kan plantes alene eller i blandede beplantninger.

Alle *Prunus*-arter indeholder giftstoffet amygdalin i frøet inde i stenen. Se kommentaren i skema side 3.

SLÅEN

Prunus spinosa

Slåen er en tætgrenet tornet, 1-4 m høj busk, som sætter mange rods kud og derfor nemt bliver til store krat. Slåen vokser naturligt på solrige, tørre bakkeskråninger, klinger mm.

Slåen har 2-4 cm store bredt lancetformede blade med kileformet bladgrund. Den får hvide blomster før løvspring og senere runde blåsort-duggede frugter på ca. 1½ cm. Frugterne har sur og snerpende smag, men bliver sødere efter frostpåvirkning.

Slåen kan anvendes til gelé, saft, likør og snaps.

Busken er egnet i busketter og blandede hegn på naturgrunde og i landskabet, men får for mange rods kud til anvendelse i almindelige haver.

Alle *Prunus*-arter indeholder giftstoffet amygdalin i frøet inde i stenen. Se kommentaren i skema side 3.

RYNKET ROSE / HYBENROSE

Rosa rugosa f.eks. sorterne 'Dagmar Hastrup', 'Hansa'

Rynket rose vokser forvildet på strandgrunde. Det er en meget vindfør busk, der desuden tåler salt og tørke. Rynket rose bliver 1-2 m høj og har mange små torne. Bladene er mørkegrønne og rynkede. Busken blomstrer hele sommeren fra juni med store, lyserøde blomster.

Rynket rose danner mange rodskud og spreder sig så meget i naturen, at den er på Skov- og Naturstyrelsens liste over landskabsukrudt. Den må således ikke plantes i landskabet. Nogle sorter af Rosa rugosa, bl.a. 'Dagmar Hastrup' og 'Hansa' fås podet på Rosa multiflora, som danner få eller ingen rodskud. Det anbefales derfor at vælge podede sorter i haver.

Rynket rose 'Dagmar Hastrup' og 'Hansa' er egnede som solitære prydbuske, i blandede busketter og til fritvoksende hække.

Rynket rose får store, røde hyben med et højt indhold af C-vitamin.

Hyben kan bruges til bl.a. marmelade, saft, suppe, sovs, puré og i snaps.

Andre arter af buskroser har også hyben, som dog er mindre end hyben fra rynket rose.

RYNKET ROSE / DAGMAR HASTRUP

ROSENBROMBÆR

Rubus odoratus

Rosenbrombær er en ca. 2 m høj busk, som breder sig lidt med rodskud. Den er egnet til plantning på god, evt. kalkholdig jord i let skygge. Busken har store 3-5-lappede, håndformede blade. Den blomstrer i juni-august med enkelte, 3-5 cm store, duftende lyserøde blomster.

Frugten er rød og minder om hindbær, men smager af mindre. Den kan spises frisk eller anvendes i marmelade og bagværk.

Busken kan plantes enkeltstående eller i blandede busketter.

ROSENBROMBÆR

VINBROMBÆR

Rubus phoenicolasius

Vinbrombær minder på mange måder om den mere almindelige brombær. Det er en halvbusk med 3-4 m lange rankende skud med vinrøde kirtelhår, bløde børstetorne og enkelte grentorne. Vinbrombær har store, uligefinnede, mørkegrønne blade med hvidfiltet underside og i juli små lysrosa blomster i klaser. Rankerne bærer frugt som 2-årige og dør derefter.

Frugten, der modner i august-september, ligner brombær, men er orangerød, let klæbrig og med syrlig-sød smag. Frugten slipper blomsterbunden som hindbær og anvendes i køkkenet på samme måde som hindbær f.eks. til marmelade eller i bagværk. Frugten spises gerne af fugle.

Vinbrombær kan plantes i sol eller halvskygge på en beskyttet plads i god jord, som ikke tørrer for hurtigt ud. Den kan espalieres, men egner sig bedst til naturgrunde og sommerhushaver, da den breder sig med rods kud.

VINBROMBÆR

BROMBÆR

Rubus plicatus f.eks. sorterne 'Thornfree', 'Loch Ness', 'Navaho'

Brombær er en rankende plante med 2 m lange tornede skud, som bøjer nedad og slår rødder. Brombær har 3-5-koblede, delvist stedsegrønne blade og blomstrer på 2. års-skuddene med hvide eller lyserøde halvskærme i juni-juli.

Brombær gror på almindelig god jord i sol eller halvskygge-skygge, og kan brede sig meget. Brombær kan bindes til espalier. Der findes tornefrie sorter til havebrug, heriblandt en enkelt opretvoksende sort 'Navaho', som bliver en busk på 1-1½ m med flotte, faste bær med syrlig aroma.

Brombærerne er sammensat af mange små sorte bær. De er saftige og med god smag. De kan spises friske eller anvendes til f.eks. kompot, syltetøj, gelé, puré, likør eller i kager og desserter.

BROMBÆR

ALMINDELIG HYL

Sambucus nigra

Storfrugtede sorter f.eks.: 'Sampo', 'Samyl'

Der findes en række storfrugtede sorter, som anbefales. Desuden kan man få en del prydsorter med dekorative blade, men disse sorter får desværre ikke lige så mange bær.

Almindelig hyl er en stor busk eller et lille flerstammet træ på op til 6-8 m.

Almindelig hyl er nøjsom og kan gro de fleste steder. Den kan i haven anvendes som enkeltstående prydbusk/-træ, i busketter og blandede hegn. En solrig plads fremmer mængden af blomster og bær.

Bladene er sammensat af 5-7 ca. 5 cm lange småblade, som lugter ubehageligt, når man gnider på dem. Blomsterne er knap 1 cm og sidder samlet i en op til ca. 20 cm bred, flad skærm. Hyl blomstrer i juni, og får sorte bær i september-oktober.

Blomsterne kan bruges til te og læskedrikke. Bærene kan anvendes til saft, gelé, marmelade og suppe. De vegetative dele af planten og de umodne bær er giftige.

Vær desuden opmærksom på, at almindelig hyl kan forveksles med to beslægtede, giftige arter: druehyl (Sambucus racemosa) og sommerhyl (Sambucus ebulus).

ALMINDELIG RØN

Sorbus aucuparia f.eks. sorterne 'Rosina', 'Edulis'

Røn er en stor slægt af træer og buske i forskellige størrelser. De her nævnte arter bliver mellemstore (5-15 m) en- eller flerstammede træer, med finnedede blade, små hvide blomster i halvrunde blomsterstande i maj-juni og flotte orange-røde, men sure frugter i august-september.

Smagen kan mildnes efter frostpåvirkning.

Rønnebær kan bruges til snaps, gelé og syltetøj.

Røn kan gro på al slags jord og egner sig som enkeltstående træ samt i busketter og blandede hegn.

Undgå at spise mange rå rønnebær, pga. højt indhold af frugtsyre.

AMERIKANSK BLÅBÆR

Vaccinium corymbosum f.eks. sorterne 'Berkeley', 'Blue Crop', 'Reka', 'Puru', 'Duke'

Blåbær er en surbundsplante, og der skal plantes mindst to forskellige sorter for at opnå god frugtsætning. Amerikansk blåbær er en opretvoksende busk på 1-2 m. Den blomstrer i april-maj med hvide/rosa klokkeblomster i toppe, og bladene får flotte gulorange-røde høstfarver.

De blåduggede bær er runde og store (8-15 mm). De smager sødt og kan spises friske og er desuden anvendelige i snaps, saft, syltetøj, bagværk og des- orteer.

Blåbær er egnet på en solrig plads, gerne i grupper og evt. sammen med andre surbundsplanter. Vær opmærksom ved store rododendron, som kan skygge for meget.

ALMINDELIG HYL

Privathavebrugets Frugt- og Bærudvalg har taget initiativ til og forfattet denne Grøn Viden. Publikationen har modtaget støtte fra Niels Esbjergs Mindefond.

Privathavebrugets Frugt- og Bærudvalg består af repræsentanter for universiteternes forskning og privathavebrugets organisationer og brugere. Udvalgets formål er at formidle viden om dyrkning og anvendelse af frugt og bær i danske haver.

Udvalget udgiver jævnligt hæfter i serien "Grøn Viden, Havebrug" med relation til emnet. De seneste udgivelser er:

Frugt og bær. Sådan lykkes de i haven med økologiske metoder, 2008

Frugt og bær til haven, 2006

Dyrkning af nødder, Hassel, valnød og spisestjerne, 2005

Espaliering af frugttræer, 2003

Plant et frugttræ, 2001

Hæfterne kan hentes som PDF eller bestilles hos Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet ved Aarhus universitet på www.agrsci.dk.

FOTOS

Hanne Lindhard Pedersen m.fl.

Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet ved Århus universitet.

Anne Marie Lind,

Have- og landskabsarkitekt, cand. hort.

Aksel H. Sørensen,

Havebrugskonsulent.

Maren Korsgaard,

Frugtavlskonsulent i Økologisk Rådgivning samt Forskningsassistent på institut for jordbrug og økologi ved Københavns universitet.

Kirsten Jensen

Länsstyrelsen i Västra Götalands Län.

Hanne Lynge Jacobsen

Havearkitekt, cand. hort.

Karen Dahl

Have- og landskabsarkitekt, cand. hort.

ALMINDELIG RØN

AMERIKANSK BLÅBÆR

RESUME

Interessen for at plukke frugt og bær i egen have er stor, selvom mange nye haver er relativt små. Her er det en stor fordel at kunne kombinere pryd- og nytteplanter. Dette hæfte indeholder navne og beskrivelser af en række træer og buske, som traditionelt plantes for deres prydværdi f.eks. i form af blomstring eller høstfarver, men som også har spiselige frugter.

Kendskabet til træer og buske med spiselige frugter er brugbar viden både i forbindelse med private haver og f.eks. ved institutioner og i parkområder, hvor børn og voksne sammen kan indsamle naturens produkter til fælles fornøjelse. Hæftets formål er at få et overblik over planterne og give nye idéer til anvendelse af spiselige bær og frugter fra andre træer og buske end de traditionelt dyrkede i haver og parker.

FORFATTERE

Privathavebrugets Frugt- og Bærudvalg

Anne Marie Lind, Have- og landskabsarkitekt, cand.hort., www.havens-arkitekter.dk.

Maren Korsgaard, Frugtavlskonsulent og forskningsassistent ved Institut for Jordbrug og Økologi, Københavns Universitet.

Aksel H. Sørensen, Havebrugskonsulent.

Jann Poulsen, formand, Havebrugskonsulent, Kolonihaveforbundet for Danmark.

Torben Bo Toldam-Andersen, Lektor ved Institut for Jordbrug og Økologi, Københavns Universitet.

Kurt Boe Kjærsgaard, Faglærer ved Jordbrugets uddannelsescenter, Århus.

Hanne Lindhard Pedersen, Seniorforsker ved Institut for Havebrugsproduktion, Aarhus Universitet.

Grøn Viden indeholder informationer fra Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet.

Grøn Viden udkommer i en mark-, en husdyr- og en havebrugsserie, der alle henvender sig til konsulenter og interesserede jordbrugere.

Hæfterne kan hentes som PDF eller bestilles hos Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet ved Aarhus Universitet på www.agrsci.dk.

Claus Bo Andreasen (ansv. red.)

Jette Ilkjær (red.)

LAYOUT OG TRYK

DigiSource Danmark A/S

ISSN 0903-0719

Institut for Havebrugsproduktion
Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet
Aarhus Universitet
Kirstinebjergvej 10
5792 Årslev